

1968 – פרשת וילי קראוס

מאת: סגן שרון אסטרונג, קצין יעוץ במדור אוכלוסין, מחלקת יועמ"ש איו"ש

ד"ר קראוס עלה ארצה בשנת 1961 מרומניה, לאחר שאזרחותו הרומנית נשללה ממנו ולימודיו האקדמאיים הופסקו, בעקבות בקשתו לעלות ארצה. בעת גיוסו לצה"ל, הרגיש מקופח ביחס לרופאים אחרים שעלו לארץ מ"מדינות מערביות ודמוקרטיות", וזכו לתנאי שכר טובים משלו. לפיכך, מצא לנכון להגיש עתירה לבג"ץ כנגד מדיניות הצבא, אשר בראייתו נותנת גושפנקה לרדיפת יהודים בחוץ לארץ בשל רצונם לעלות לישראל. בהליך, ייצג העותר את עצמו, ואילו את המשיבים ייצג סגן פרקליט המדינה דאז, עו"ד ד"ר מישאל חשין, לימים המשנה לנשיא ביהמ"ש העליון.

רקע עובדתי

ד"ר וילי קראוס ביקש בשנת 1958, בהיותו סטודנט לרפואה בשנה הרביעית ברומניה, רשות לעלות לישראל. בתגובה לכך, אזרחותו הרומנית נשללה ע"י השלטונות, הוא הודח מהפקולטה לרפואה ולימודיו הופסקו. רק בשנת 1961, אפשרה לו ממשלת רומניה לעלות ארצה. כשהגיע, היה עליו להשלים תחילה את לימודיו בארץ ורק ב-1967, כשהוסמך כרופא, גויס לשירות סדיר.

כשגויס, נוכח כי בניגוד אליו, רופאים אחרים בני מחזורו, זכו לתשלום שכר קבע בעת שירות החובה. זאת, מכוח הוראה שהוציא שר הביטחון דאז, לפיה רופא, עולה חדש, אשר הוא "יוצא צבא (כהגדרתו בחוק שירות ביטחון) שביום גיוסו שהה בארץ שנתיים או תקופה קצרה משנתיים" יקבל שכר בתנאי קבע בזמן שירות החובה.

מטרת ההוראה הייתה, לעודד את עלייתם של רופאים ארצה ואת גיוסם לצבא, וזאת בשל מחסור חמור ברופאים באותן שנים. כדי להרחיב הוראה זו גם על סטודנטים שבאו לארץ במטרה להשלים בה את לימודי הרפואה, ניתנה להוראה פרשנות מרחיבה, לפיה בשתי שנות השהייה בארץ שלפני הגיוס, צריך הרופא להיות "יוצא צבא", כלומר, אזרח או תושב קבע. יצא, אפוא, שמשך זמן השהייה בפועל של העולה בארץ לא היה חשוב, כמו מועד התאזרחותו. זאת, משום שהתקופה הנדרשת לצורך קבלת הטבת השכר נספרה מהמועד בו העולה קיבל את אזרחותו הישראלית, או את מעמדו כתושב קבע, כאשר להטבת השכר זכאים מי שקיבלו את מעמדם עד שנתיים טרם גיוסם.

ד"ר קראוס, אשר עלה ארצה לאחר שנשללה אזרחותו הרומנית, התאזרח בישראל מיד עם הגיעו. לכן, כאשר סיים את לימודי הרפואה, חלפו למעלה משנתיים מיום קבלת אזרחותו הישראלית, והוא לא ענה על דרישות ההוראה. זאת, בניגוד לעולים מ"ארצות דמוקרטיות", אשר שמרו על האזרחות של מדינת מוצאם והיו חופשיים לבחור את המועד בו יקבלו אזרחות או תושבות ישראלית. בעקבות כך, ד"ר קראוס חש מקופח והגיש עתירה לבג"ץ. בעתירה טען בין השאר, כי בהוראת שר הביטחון ובפירוש שניתן לה יש משום מתן גושפנקה לרדיפת יהודים בחוץ לארץ בשל רצונם לעלות לישראל.

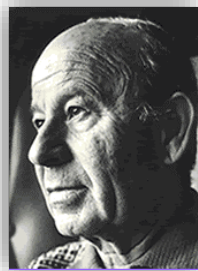
ההלך המשפטי

השופט אלפרד ויטקון

השופט יצחק קיסטר

השופט צבי ברנזון

העתירה נידונה בפני הרכב שופטים שכלל את השופטים ברנזון, ויטקון וקיסטר. כל השופטים הסכימו, כי ההוראה מפלה מיסודה. השופט ברנזון קבע כי יסוד ההוראה באפליה ודרך הפעלתה מחמירה אותה אף יותר. השופט ויטקון הצטרף לקביעה זו וציין כי הפרשנות של המדינה להוראה ודרך הפעלתה עולים כדי הפליה בין עולים מארצות שונות.

עם זאת, בסופו של יום, בית המשפט דחה את העתירה ברוב דעות. השופט ויטקון, אשר נמנה עם דעת הרוב, ציין בין השאר כי אם יחייבו את שלטונות הצבא להעניק את זכות היתר לכל העולים באופן שווה, יהיה צורך להפעיל את ההוראה לפי פירושה המילולי הדווקני לגבי כל העולים, לרבות הבאים מארצות ליברליות, או לחלופין להעניק את זכות היתר לכלל העולים, לרבות אלה שמלכתחילה לא יועדה להם, כיוון שלא היה צורך בעידוד עלייתם. כאמור, ככל שהפרשנות הייתה דווקנית, הגיוס המאוחר משנתיים ממועד העלייה לארץ, לא היה מזכה את העולה בהטבה, ללא כל תלות במועד קבלת האזרחות הישראלית או מעמד הקבע. עוד הוסיף כי אם יחליטו שלטונות הצבא לחזור לפרשנות הדווקנית, יתעורר החשש שעולים מהארצות הליברליות לא יבואו או, אם יבואו, ישתמשו בתחבולה כדי לעמוד בדרישותיה הדווקניות של ההוראה. השופט ויטקון אף הביע חשש, שבפסילת ההוראה ייגרם עוול העולה על זה שביהמ"ש התבקש למנוע. יתרה מכך, הוסיף כי "ההעדפה האמורה של עולים מארצות הרווחה היא חזון נפרץ במציאותנו הכלכלית".

השופט ברנזון, אשר היה בדעת מיעוט, ציין בפסק דינו כי אין כל פסול בהוראה ובפירוש המרחיב שניתן לה. בפסק דינו, הציע רק לנטרל את התוצאה המפלה לרעה עולים כתוצאה

מרדיפתם בארץ מוצאם, אשר לא נכללים בהוראה. לדבריו, עולים שנפלו קורבן בחוץ לארץ לפגיעה בשל היותם יהודים וציונים וכתוצאה מכך נמצאים במעמד נחות בהשוואה לעולים אחרים, יש לראותם כבני אותו מעמד. במקרה של העותר, שהחל בלימודי רפואה בחוץ לארץ וסולק מהם רק בשל יהדותו ורצונו לעלות ארצה ובהינתן לו האפשרות לעלות עשה כן, הציע השופט ברנזון לראות בו כבן אותו מעמד.

חשיבות הפרשה

פרשה היסטורית זו מלמדת אותנו על המצוקות הייחודיות עמן התמודדו חיילי צה"ל באותה התקופה, ועל כך שאז, כהיום, רשאים חיילים הסבורים כי הופלו לרעה לפנות לבית המשפט בבקשה לסיוע. דרך פרשה זו אנו למדים גם על שירותם בצבא של אקדמאים בעלי מקצוע ועל תפקידו הלאומי של הצבא, בקליטת עלייה.

בנוסף, הריסון השיפוטי שנקט בו פסק הדין, על אף הקביעה כי הוראת הדין הרלוונטית מפלה את העותר, פותח לנו צוהר לביקורת השיפוטית המצומצמת שהייתה נהוגה באותה עת ביחס להוראות חקיקה והחלטות מנהליות של הרשות.

כמובן שאין לדעת אם היום, בעידן שאחרי חוקי יסוד: כבוד האדם וחירותו וחופש העיסוק, היה בית המשפט מגיע לתוצאה דומה.

מדוע בחרתי בנושא?

במסגרת תפקידי במחלקת היועץ המשפטי לאזור יהודה ושומרון, אני עוסק תדיר בשאלות משפטיות הנוגעות למעמד אישי ולאזרחות. על אף השוני הברור בין מקרה זה לסוגיות המגיעות לפתחי, מצאתי עניין בפרשה בכלל ובהשתלשלות העניינים בנוגע לאזרחות הזרה והישראלית של העותר בפרט. בנוסף, עבורי, זו הייתה הזדמנות להתעמק בתחום עיסוק נוסף של צה"ל והפרקליטות הצבאית.

להרחבה בנושא, ראו את המקורות הבאים:

- בג"ץ 78/68 ד"ר וילי קראוס נ' שר הביטחון ואח', כ"ב פד"י (2), 463 ;
- מוריאל מטלון "תקפה של הוראה מפלה" אגב הפסיקה, משפטים ב 355 (1970).